

HAZAI IRODALOM.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Rényi Rezső*. Budapest. Aigner Lajos. 1880.

Szólván e könyvről, nem ama hosszadalmas munkára vállalkoztunk, hogy minden hibáját kimutassuk. A szerző több elismerést szerezhetne ismeretei és szorgalma számára, ha nem járná a rosszabb német írók iskoláját, mikor eléggé járatos más irodalmakban is. Akkor talán kevesebb és kisebb tanulmányokat írna, de czéltalan tudóskodás helyett nagyobb sikerrel terjeszthetne ismereteket s buzgalma is, melylyel irodalomtörténetünk adatait igyekszik tisztázni, több figyelmet keltene. Lám, nem rég megjelent könyvének egy része is nem részesült a kellő figyelemben.

Az említett rész annak kimutatásával foglalkozik, hogy minő gondolatokat vagy költeményeket vett át Kisfaludy Petrarcából? E tárgyról írt már egyszer a szerző s cikkére hivatkozott is Imre Sándor, midőn az olasz költészetnek irodalmunkra tett hatását vizsgálta, de Rényi újabb nyomozatát Imre jeles munkája után sem tartjuk fölöslegesnek. Röviden akarjuk összeállítani, hogy mennyit vett el szerzőnk Imre eredményéből, vagy mennyit adott hozzá?

Polémiái Imre ellen nagyon szerencsétlenek.

«Imre» — úgy mond — «a 22-ik Himfydalt Petrarca első sestínájának 4-ik szakaszából találja kifejlettnek.» Rényi úr ezután idézi a 22-ik Himfydalt, melléje állítja a teljesen elűtő első sestina, beli szakaszt és túlságos szerénységgel kimondja: «Úgy tartom-hogy egy részlet sincs itt Petrarcából.» Valóban nincs, csak az a baj, hogy Imre nem a 22-ik, hanem a 25-ik Himfydalt említi. Meglepő pontatlanság egy «kritikus irodalomtörténészben», a német aprólékoság utánczójában.

«Semmiiben sem» — folytatja alább Rényi — «semmiiben sem találkoznak a 111-ik és 112-ik dal Patrarca II r. 2. canzonéjával, mint ezt Imre Sándor (Budap. Szemle 32. sz.) említi, még «néhány sorokban sem» legkevesébbé azokban, melyeket értekezésében kijelöl.» Idézi ezután a III-ik dalt, utána a canzone szakaszát s most már az előbbi diadaltól megerősödött hangon felkiált «Ebben, bármint vizsgálom, a fennebbi dallal semmi közösséget sem láthatok.» Mi sem, de Imre sem. Imre csak annyit mond, hogy a nevezett dalok «némely sorai» az említett canzone «egy szakaszában néhány szózással összevágnak», s igaza van. Bár e hasonlóság oly jelentéktelen, hogy említetlenül is maradhatott volna, Rényi úrnak nincs joga ráfogni

Imrére, hogy közösséget lát a dalok és a canzone szakasza közt. Mindezzel nem akarjuk eltagadni Rényi úr jártasságát a bő és pontos idézésben, csak az sajnós, hogy Imrével szemben megfoghatkozik ügyessége. Pedig ráfogások nélkül is megtámadhatta volna Imre egy-egy véleményét.

Imre azt mondja, hogy «a 44. dal egész gondolatában megfelel P. 23. sonettójának». Rényi helyesli e mondatot, a belé csúszott sajtóhibával együtt, mert Imre a 45-ik dalt értette. De mit mond Petrarca s mit Kisfaludy? «Ha hinném» — így sóhajt az olasz — hogy a halál megszabadít kínjaimtól, megöltem volna magam. De látha a síron túl új kínok várnak? Óh szüntesd meg Ámor nyilazásod és te halál szólíts magadhoz.» És Himfy? Ha tudnám — úgy mond — hogy többé nem lesz nyugtom kedves ellenségemtől, megöl-ném magamat; «De biztat egy remény mindég, — Hogy bal sorsom megfordul még — S hogy nékem a jövőndő — Még rózsákat termendő.» Tehát az olaszban csontváz, a magyarban rózsza, amott kétségbeesés, itt duzzadó remény. Mi felel hát meg egymásnak a két költeményben? A kezdő két szó és az öngyilkosság ötlete, azaz távolról sem az egész gondolat.

Máskor meg oly hasonlóságokat nem lát Imre, melyeket Rényi észrevesz.

A 112-ik dal Petrarca 76-ik sonettójának átalakítása. Mind a kettő majdnem egyező szóellentétekben panaszolja a kedves érzékletlenségét s végül Ámort vádolja.

Az 51-ik dal Petrarca 13. énekének 3. szakaszából van véve. A különbség nem sok híján csak annyiból áll, hogy Himfy az esti szürkületkor egy patakban látja kedvese képét s örül a csalódásnak, míg Petrarcában a patak helyett szikla áll.

Az 53. dalra Petrarca 143. sonettója volt befolyással. Mind a két költő azt erősíti, hogy sok csoda inkább lehetséges, mint szerelmük megszűnése. Kisfaludynak csak az a leleménye van, hogy sok csoda megtörténhetik, míg más leány gyűjtja szerelemre.

Az 58-ik dal némikép a 102-ik sonetto hatása alatt keletkezett. A költők sóhajaikat kedveseik szívének és gondolataikat kedveseik agyának ostromlására küldik, noha végső fordulataik elűtők.

Kétségtelen végre, hogy Himfy IX. éneke átdolgozása a 90. sonettónak. Mindkettő jól kicsiszolt és sokszor egyező antithesisekben rajzolja a kínban édelgő és a kéjtől gyötrődött szerelmi bűt.

A Rényi által említett többi hasonlóság vagy nem talál, vagy csekély. S most ha az imént felsoroltakat Imre eredményeihez adjuk,

teljes képe áll előttünk Kisfaludy Petrarcából vett kölcsö: zéseinek. Hogy más költőkből is vett át egy-egy sort, a mit Rényi kimutat, az olvasmányaira s nem költészete megértésére vet világot. Azután a részleteknél fontosabb is az, hogy mennyiben hatott az olasz költő Kisfaludy lyrájának egész szellemére s ennek kifejtésében Imre nem szorult igazításra. Bár másrészt a részletezésnek is van érdeke költőnk-nél, ki majdnem annyit merített olvasmányából, mint élményeiből.

Ez állítás miatt tartanunk kell Rényi haragjától, ki Toldy régi nézetéhez ragaszkodik s még mindig azt tartja, hogy Himfyt Szegedi Róza fakasztotta szerelmi keservekre. Neki hiába vont a vissza Toldy régi nézetét okúlva Kisfaludy megkerült levelein. «Az öreg úr élete végén megingott» jegyzi meg erre Rényi úr s hogy a költő néhány általa megszerzett kéziratának nagy becsét kitiüntesse, fegyvert kovácsol belőlök Szegedi Róza hajdani jogai védelmére. Azonban, úgy látszik, hogy az öreg úr minden ingadozása mellett biztosabban látott mint szerzőnk, mindenestre világosabban irt. Elméletéhez szegődnénk, ha kúszált elmélkedései helyett a szerelem bölcsesletéről és a *Kesergő szerelem* kéziratának naplószerű hiteles-ségéről csak egy adatot is mutatna fel, mely megingatná a Toldy által közölt levelek hitelét.

Így azonban nem kételkedhetünk Toldy új nézetében, bár egy kifejezését tulzónak hisszük. Legalább nyilvánosságra került ada-taink nem bizonyítják, hogy Kisfaludy csupán «hasznos parthienek» szemelte ki a zalai alispán leányát. Bizonyára iránta érzett haj-lamát nem szilárdította szenvedély, elferdítette egy félreértés és elhomályosítá egy muló fellobbanás más nő csábjai iránt, de mindig jellemzé az a neme a becsülésből eredt gyöngédségnek, mely egy-aránt távol áll a nagy érzések hevétől és a köznapi számítás fagyától.¹⁾ Következett az oltáreskü, a boldog házasság és a *Boldog Szerelem*, mely mindent összevéve jobb hatást tesz ránk, mi Himfy, első része. Mert többször olvasva mintegy kiemelkedik belőle a művelt s mégis törzsökös magyar birtokos alakja, ki kalandos ifjuság után a házas-ság révébe érve szereti hirdetni ujonnan szerzett életbölcsességét, korholja az ifjak csapongásait, él a gazdaság és tűzhely csendes örömeinek, gyönyörködik könyvekben, a természetben s nejében; nem fellengző szenvedélylyel, nem fényes eszmékkal, de nyílt szív-

¹⁾ Toldy 1876-ban kiadott kézi könyvében már azt írja, hogy «Szegedi Róza szellemi jeles tulajdonai tiszteletét birták».

vel és fővel s minden szárazsága mellett őszintesége által felemelőben hat, mint a kesergő Himfy, ki kothurnusban lépked, álarczot visel és szavalatából legtöbbször csak a bel esprit negédje hallszik.

ANGYAL DÁVID.

The Legend of the Wondrous Hunt. By John Arany With a few miscellaneous pieces and folk-songs. Translated from the Magyar by E. D. Butler. London. Trübner and Co. 1881.

A cím egyszersmind tartalomjegyzék is s még csak annyit teszünk hozzá, hogy a fordítások mellett hibátlan nyomtatásban olvashatjuk a magyar szöveget. Ez a pontosság a fordító egész munkáján meglátszik, a bűség ellen csak keveset vétett s egy vétségének az egész „hajnalodik, harmatozik“ kezdetű népdal esett áldozatul.

Nagyon szomorúra értette a magyar legény kötekedését. Legényünk azt mondja, hogy a lányka nevet álmában, bizonyosan hamisat álmodik, Hej ha már az álom ilyen, Hát a valósága milyen?, de ne búsulj galambom, mi sem vagyunk jobbak az istenadták. Az angol legény ellenben fájdalomosan panaszolja, hogy a kis leány álmában nevet, de ah! álma megcsalhatja. Vajon várja-e igaz szerencse ébredéskor? Pedig galambom, te soha se félsz bajtól; különben minket se áldott meg jobban az ég. A ne búsulj és az „istenadta“ szók vezethették félre a fordítót, de néhány ily tévedést leszámítva fordítása nagyon hű és lelkiismeretes. Vajon vannak-e nagyobb érdemei is? Tudja-e éreztetni az angol olvasóval ez eredeti hangulatát? Bajos erről itélni nekünk, de egy hozzávetést el nem hallgathatunk. A csodaszarvas regéje néhány naivul érzéki kifejezését modern lyrai czikornyákkal fordította Butler. Az ő lemenő napja megaranyozza a felhőket, pedig az Aranyé tüzet rak a felhők között. A mi Magyarunk így szól: „Ez a síp-hang, Bátya, bennem végig csikland. Az angol Magyar ezt így mondja: E síp-hang szívem legmélyén gyöngéd szerelemre indít (•move My inmost heart to tender love.) — Hunorunk így szól: „vérem hatja Szüzek árnya fordulatja. — Angolul ez így van: „Inkább ama sylphid alakok és az árnyak tánca ragadnak el engem (•Rather me entrance Yon sylph-like forms and shadowy dance•). E helyekből azt sejtjük, hogy a fordítónak nem sikerült megmentenie a ballada előadása sajátosságait. Ha sejtelmünk valóság is, még marad elég, a miért hálával tartozunk a buzgó fordítónak. Hogy tarka összeállítású kötetének lesz-e sok sikere, nem tudjuk, de irodalmunk s Butler hírneve érdekében egyaránt kívánjuk.

A. D.